

Nr 405.

Av herr **Järte**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 116, angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.*

Med bifall till föreliggande proposition komma våra gamla allmänna läroverk att läggas i stöpsleven. Det är då påfallande, att såväl det kungl. förslaget som den därtill anslutna offentliga diskussionen lagt tyngdpunkten på nederskolan och dess anknytning till folkskolan, men däremot alldeles förbigått elementarskolans studiemål, som för närvarande är studentexamen. Skolkommissionen riktade på sin tid en så att säga teknisk kritik av studentexamen, men därvid blev det. Det tryck, som studentexamen utövar under hela gymnasialstadiet och även långt ner i skolans lägre klasser, har emellertid utgjort ett länge överklagat missförhållande, vilket man förgäves sökt motverka genom ökad linjeuppdelning och större ämneskoncentration. Propositionen rör dock icke vid frågan om studentexamens bibehållande eller vid de möjligheter till studietidens rationella förkortning, som skulle kunna erbjuda sig, därest denna examen bortföll i samband med högsta gymnasialklassens avskaffande.

Under senare år har dock från flera håll framkommit en rad tankeväckande och intressanta uppslag i sådant syfte, för vilka närmare redovisas i de s. k. skolsakkunnigas betänkande av år 1926 å sid. 202—229. Härav framgår, att en del både teoretiskt och praktiskt sakkunniga män framställa så många träffande anmärkningar mot gymnasialstudiernas nuvarande anordning och den nuvarande maturitetsexamens lämplighet, att de väl förtjänat ett allvarligt beaktande från föredragande departementschefens sida. Hos den, som livligt minnes sina egna skolår och vilken sedermera som målsman haft förnyat tillfälle att iakttaga ställningen och stämningen inom våra gymnasier, torde småningom starka tvivel inställt sig på den nuvarande ordningens ändamålsenlighet.

Denna utgör en parodi på det pedagogiska visdomsordet: »Non scholæ, sed vitæ discimus». Man läser på studentexamen, men man får icke tillräckligt med tid för att därunder specialisera sig för sin blivande levnadsbana. I regel torde nämligen de flesta ynglingar vid 17—18-årsåldern, d. v. s. då de ännu gå kvar i gymnasiets andra och tredje ringar, blivit överens med sig själva och med sina föräldrar om vad de komma att ägna sig åt efter skolans slut. De sista gymnasiståren med sitt mångläseri och sin bundenhet vid den fast-

ställda studietakten kännas därför som ett svårt tvång och en irriterande försening. Linjeuppdelningen och ämnesbortvalen kunna icke utgöra en tillräcklig lindring härutinnan. Ungdomen längtar då att själv få pröva sina krafter och befrias från skolans förmyndarskap.

Denna psykologiskt värdefulla känsla skulle man kunna tillmötesgå genom att förkorta gymnasiestudierna med åtminstone ett år och avskaffa studentexamen, som numera blivit en i det praktiska livet allt värdelösare merit. Universitet och högskolor lära icke heller under de senaste årtiondena, med erfarenhetens vittnesbörd för ögonen, betrakta studentexamen som inseglet på intellektuell och kunskapsmässig mogenhet för akademiskt medborgarskap. Inom dessa kretsar förefinnes tvärtom en opinion, som önskar återinföra den gamla studentexamen, d. v. s. den som avlades vid akademien, innan läroverken fingo demissionsrätt. Därest man låte gymnasisterna sluta ett år tidigare utan examen rigorosum med endast ett vanligt avgångsbetyg på fickan, skulle de därifrån kunna fördela sig på sina olika livsvägar. Den del, som ämnade fortsätta studera, d. v. s. vid universitet, fackliga högskolor av olika slag och folkskoleseminarier, skulle icke upptagas som lärjungar vid dessa förrän efter avlagd inträdesexamen, då en verkligt individuell differentiering och prövning kunde äga rum. Endast sålunda aproberade högskoleelever borde härnäst få kallas studenter och ha rätt att bära den vita mössan.

På detta sätt skulle skolgången kunna förkortas med ett år, och genom ändamålsenlig kollegiiundervisning vid högskolorna skulle ungdomen kunna förskonas från de faror, som den akademiska friheten onekligen erbjuder för de yngre åldersklasserna. Detta förutsätter givetvis en viss omläggning även av högskolestudierna. Det synes därvid uppenbart, att *om* man nu skall börja reformera *en* del av vårt undervisningsväsen det är mest effektivt och konsekvent att underkasta *hela* vårt undervisningsväsen en planmässig omändring med hänsyn till nya tiders krav.

Våra elementarläroverk och särskilt våra gymnasier äro nämligen organiserade med hänsyn till förhållanden inom det nationella kulturlivet, som numera äro i hög grad förändrade. Under 1800-talet voro våra gamla lärdoms-skolor nationens snart sagt enda bildningshärddar, åtminstone då det gällde landsorten. Skolornas huvudsyfte var också att utbilda officiella befattningshavare av högre grader åt staten och samhället. Då fanns också en enhetlig bildningstyp. Sven Adolf Hedin bekämpade visserligen »latinherraväldet i skolorna», men han blev mycket upprörd, då i början på 1900-talet till chef för ett centralt ämbetsverk utnämndes en person, som aldrig kunnat paradigmen på »mensa». Numera är allting annorlunda. Bildningsmedlen ha mångfaldigats i oanad grad: folkbibliotek, populärvetenskapliga föreläsningar, den moderna tidningspressen, radion o. s. v. De allmänna läroverken ha blivit medborgarskolor och icke institut för utbildning av blivande ämbetsmän. Det klassiska och enhetliga bildningsidealet har brustit. »Allmänbildningen» har ersatt »bildningen». Men läroverken ha icke monopol på att meddela vare sig

den ena eller den andra. Vårt svenska samhälle har »amerikaniserats», och det kräver därför sådana undervisningsformer, som passa till den nya tiden. Amerika själfvt har därvid gått i spetsen på ett sätt, som kan lända oss till nyttig lärdom. Amerikanerna ha också förstått betydelsen att förkorta skol-plugget för ungdomen och i sina skolor icke inrymt den klass, som motsvarar vår fjärde ring i gymnasiet.

Ur ovan anförda synpunkter torde en sådan reform också vara värd att övervägas för vårt lands vidkommande. Till formen kan detta yrkande synas innebära en eftergift åt vissa demokratiska krav och avundskänslor mot det privilegium, som studentexamen nu förmenas vara för de bättre ställda samhällslagren. Men i sakligt hänseende skulle en sådan reform för visso innebära *dels* fördelar genom att spara kraft och tid för vår ungdom, *dels* i sak kunna göras förenlig med det andligt aristokratiska bildningsideal, som varit den stora traditionen i svensk kulturhistoria.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa,
att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning i syfte att förkorta gymnasialstudierna med ett år och att avskaffa den nuvarande studentexamen.

Stockholm den 18 mars 1927.

Otto Järte.

I motionens syfte instämma

Ivar Anderson.

Georg Andrén.
